

Asia: Bingolippujen tekijänoikeudellinen suoja

Annettu: 10.9.1997

Bingoliput eivät olleet tekijänoikeuslain 1 §:n nojalla tekijänoikeussuojaa saavia kirjallisia tai taiteellisia teoksia. Bingoliput eivät yksittäisinä eivätkä yhdessä olleet myöskään tekijänoikeuslain 49 §:n nojalla niin sanottua luettelosuojaa saavia töitä. Jos bingoliput oli ensiksi julkaistu muualla kuin Suomessa, niihin ei voimassa olevan tekijänoikeuslain 64 §:n 7 momentin nojalla lainkaan sovellettu tekijänoikeuslain 49 §:ää.

Selostus asiasta

X -niminen osakeyhtiö Sunderlandista Englannista, asiamiehenään asianajaja O.H., on 21.3.1997 päivätyllä kirjelmällään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa bingolippujen tekijänoikeudellisesta suojasta. Hakija kysyy ovatko hakijan painamat, Suomessa myymät bingoliput sellaisia itsenäisiä ja omaperäisiä kirjallisia tai taiteellisia teoksia, jotka ylittävät teoskynnyksen ja siten saavat tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettua tekijänoikeussuojaa, tai saavatko kyseiset bingoliput jotain muuta tekijänoikeuslaissa säädettyä suojaa.

Hakija kertoo jo vuosia valmistaneensa kehittämäänsä numerointijärjestelmään perustuvia bingolippuja eri maiden markkinoille. Kyseiseen numerointijärjestelmään liittyy vain hakijan painamille bingolipuille tunnusomaisia ainutkertaisia piirteitä. Hakijan mukaan kyseisiä bingolippuja käyttävät bingopelit ovat muunlaisiin numerointijärjestelmiin perustuvia pelejä mielenkiintoisempia muun muassa sen vuoksi, että samaan aikaan ilmenevien bingojen todennäköisyys on muita järjestelmiä pienempi.

Hakijan mukaan Suomessa on markkinoilla toisinaan ollut bingolippuja, jotka ovat joko täysin identtisiä hakijan painamien bingolippujen kanssa tai joihin on tehty vain numerointijärjestelmän perusteisiin vaikuttamattomia näennäisiä muutoksia. Hakijan mukaan näitä bingolippuja on painanut ainakin Y Oy.

Hakija katsoo, että sen painamien bingolippujen kopiointi ja kaupallinen levittäminen Suomessa ilman hakijan suostumusta loukkaa hakijan tekijänoikeutta. Hakijan käsityksen mukaan bingoliput saavat tekijänoikeussuojaa Englannissa. Hakijan painamiin bingolippuihin on sen vuoksi merkitty niin sanottu tekijänoikeussymboli, oikeudenhaltijan nimi ja ensimmäinen julkaisuvuosi. Lausuntopyynnön liitteenä olevassa selvityksessä on esimerkki hakijan painamasta bingolipusta.

Hakija katsoo, että bingolippua on pidettävä tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittamana kirjallisena teoksena. Hakijan mukaan tekijänoikeussuojan edellytyksenä on se, että tuote ylittää teostasoon. Teostasovaatimus tarkoittaa sitä, että tuotteen on oltava itsenäinen ja omaperäinen eli sellainen, ettei kukaan muu kuin tekijä itsenäisesti työhön ryhtyessään päätyisi samanlaiseen lopputulokseen.

Tekijänoikeussuojan edellytyksenä ei ole muita vaatimuksia. Esimerkiksi tuotteen kirjallisella tai taiteellisella tasolla ei ole merkitystä.

Hakijan mukaan tapausta arvioitaessa on huomattava, että todennäköisyys päätyä bingolippuja numeroitaessa juuri samalla tavalla numeroituihin bingolippuihin on häviävän pieni. Hakijan bingolippuihin painetut numerot eivät ole sattumanvaraisesti valittuja mitä tahansa numeroita, vaan ne on määrätty itsenäisesti ja omaperäisesti hakijan aikaansaaman tietoisien luomistyön tuloksena. Numeroyhdistelmien määrää on selvitetty lausuntopyynnön liitteessä. Hakijan mukaan edellä todetun perusteella on selvää, että jos markkinoilla on hakijan bingolippujen kanssa identtisiä bingolippuja, ne on valmistettu kopioimalla hakijan bingolippuja.

Hakija kertoo, että kysymys numerointijärjestelmän tekijänoikeudellisesta suojasta on ollut esillä ainakin Ruotsissa. Ruotsin korkein oikeus on ratkaisussaan 20.4.1995 katsonut niin sanotun numeropankin muodostavan tekijänoikeudellisesti suojatun teoksen.

Hakijan mukaan bingolippujen valmistusta voidaan tekijänoikeuden kannalta verrata esimerkiksi runon kirjoittamiseen. Runossa yleensä varsin vähäinen määrä sanoja on järjestetty kielioppisääntöjen mukaan tiettyyn järjestykseen siten, että ne muodostavat omaperäisen kokonaisuuden. Bingolipuissa numeroita on yhdistelty bingopelin sääntöjen mukaisesti tiettyyn järjestykseen ja tiettyihin yhdistelmiin siten, että ne muodostavat omaperäisiä kokonaisuuksia. Hakijan käsityksen mukaan nämä bingolippuihin painetut omaperäiset numerokokonaisuudet ylittävät teostason ja bingoliput ovat siten tekijänoikeudellisesti suojattuja. Selvyiden vuoksi hakija toteaa, että kysymys ei ole bingolipun layoutista sinänsä vaan siitä, mitä lippu muutoin pitää sisällään.

Yhteenvedona hakija katsoo, että sen valmistamat bingoliput ovat sellaisia itsenäisiä kirjallisia tai taiteellisia teoksia, jotka ylittävät teoskynnyksen ja saavat siten tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettua tekijänoikeussuojaa. Toissijaisesti hakija katsoo, että bingolippujen on saatava suojaa tekijänoikeuslain 49 §:n nojalla.

Lausuntopyynnön liitteenä on selvitys bingolipuista.

Y Oy:n vastine

Tekijänoikeusneuvosto on varannut Y Oy:lle (jäljempänä Y) tilaisuuden vastineen antamiseen.

Y huomauttaa 5.6.1997 päivätyssä vastineessaan, että tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan ei kuulu sen tutkiminen, onko joku loukannut tekijänoikeutta tai syyllistynyt tekijänoikeusrikkomukseen tai rikokseen. Y:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain tulkinnasta ja muut kysymykset tekijänoikeusneuvoston tulee jättää tässä asiassa annettavan lausunnon ulkopuolelle.

Y toteaa, että se ei ole tämän lausuntopyynnön asiaan osallinen. Hakija on ilmoittanut, että ainakin Y on painanut lausuntopyynnössä mainittuja bingolippuja. Y:n mukaan hakijan ilmoitus ei tee Y:tä tähän asiaan osalliseksi millään tavoin.

Y ei pidä tarpeellisena selvittää, miten se on järjestänyt omat sopimussuhteensa omien liikekumppaniensa kanssa. Kirjallisen vastineen antaminen ei millään tavoin osoita sitä, että Y voitaisiin kirjallisen vastineen antamisen perusteella katsoa olevan hakijan tarkoittama bingolippujen kopioija ja niiden kaupallinen levittäjä.

Bingolippujen tekijänoikeussuojasta vastineessa todetaan, että tekijänoikeus suojaa tekijän itsenäistä ja omaperäistä henkisen luomistyön tulosta. Tekijänoikeuslain 1 §:ssä on ei-suljetussa luettelossa mainittu tyypillisimpiä teoslajeja, jotka nauttivat tekijänoikeussuojaa Suomessa. Saadakseen teossuojaa tuotteen on ylitettävä teostasoa, joka on kuitenkin jätetty tekijänoikeuslaissa sääntelemättä. Useimmat henkisen luomistyön tuotteet saavat suojaa, sillä ne ilmentävät tekijänsä henkistä luomistyötä. Teostasoa vaihtelee eri teoslajeissa huomattavastikin.

Vastineen mukaan yksi merkittävä rajausta jää usein tekijänoikeuslakia tuntemattomalta huomaamatta. Tekijänoikeuslaki ei anna suojaa aiheelle, idealle, periaatteelle tai ajatukselle. Tämän johdosta jokaisella on oikeus maalata Vincent van Goghin taulusta "Auringonkukkia" oma versionsa, kunhan se on itsenäinen ja omaperäinen suhteessa aiemmin maalattuihin teoksiin.

Vastineessa mainitaan, että tekijänoikeusneuvoston ja korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä löytyy useita ratkaisuja siitä, mitkä teokset saavat teossuojaa ja mihin teostasoa asetetaan.

Y:n mukaan tässä tapauksessa on selvää, että lausuntopyynnön kohteena olevat bingoliput eivät ylitä teostasoa. Muunlainen arviointi olisi vastoin yleisesti hyväksytyjä tekijänoikeudellisia arviointikriteereitä ja vakiintunutta käytäntöä. Y:n mukaan rinnastus runoihin hakijan lausuntopyynnössä on vähintäänkin ontuva; eri teoslajeilla teostasoa asetetaan hyvinkin erilaiseen kohtaan. Kirjallisten teosten teostasoa on olemattoman alhainen, kun taas erilaisten lomakkeiden tai muiden sellaisten osalta teostasoa asetetaan olennaisesti korkeammalle tasolle.

Y:n mukaan bingoliput eivät ole itsenäisiä ja omaperäisiä henkisen luomistyön tuotteita tekijänoikeuslain tarkoittamassa mielessä. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että tekijänoikeussuoja on korostetusti muodon suojaa, ei matemaattisten kaavojen tai sääntöjen suojaa. Muun lainsäädännön nojalla on mahdollista arvioida erilaisten kaavojen ja niiden perusteella tuotettujen ja valmistettujen tuotteiden suojaa.

Vastineen mukaan hyvä vertailupohja teostason arvioinnista voidaan löytää tekijänoikeusneuvoston lausunnosta 1995:13. Lausunnossa todettiin, että ympyräkuviona esitetty laskentakaava ei saanut tekijänoikeussuojaa, koska ympyräkuva ei ollut muotonsa puolesta itsenäinen ja omaperäinen. Lausuntopyynnön hakija lausunnossa 1995:13 oli kehittänyt ainutlaatuisen laskentakaavan, jolla voidaan ratkaista Johanneksen Ilmestyskirjan 13 luvun 18 jakeessa oleva laskutehtävä.

Bingolippujen luettelosuoja osalta Y toteaa, että luettelo, taulukko ohjelma ja muu sellainen työ, jossa on yhdistelty suuri määrä tietoja, saa lähioikeussuojaa tekijänoikeuslain 49 §:n nojalla. Luettelosuoja saamiseksi olisi bingolippuihin pitänyt koota suuri määrä tietoa. Tässä tapauksessa kriteeri "suuri määrä tietoja" ei täyty. Tekijänoikeusneuvoston ratkaisukäytännöstä on löydettävissä useita ratkaisuja, joista käy selkeästi ilmi, ettei lausuntopyynnössä mainitut bingoliput voi saada luettelosuojaa.

Vielä vastineessa todetaan erilaisten oikeusjärjestelmien eroavuuksista seuraavaa. Angloamerikkalainen tekijänoikeusjärjestelmä eroaa monelta osin mannermaisesta järjestelmästä. Yksi keskeisimmistä eroista on teostason arviointi. Englannissa teossuojaa nauttivat hyvinkin yksinkertaiset tuotteet, joiden kopioimisella on edes vähäistä taloudellista arvoa. Mannermainen järjestelmä, joka on voimassa myös Suomessa, edellyttää teokselta suurempaa henkistä luomistyötä ja itsenäisyyttä.

Y:n 6.6.1997 päivätyssä vastineessa todetaan Y:n asemasta, että Y on puhdas painotalo. Y ei myy eikä levitä painamiaan bingotuotteita. Asiakas noutaa sopimuksen mukaan painotuotteensa Y:n kirjapainosta. Y ei ole itse laatinut tietokoneohjelmia tai painotuotteita, vaan painotuotteet painetaan asiakkaan antamien vaatimusten mukaisesti asiakkaan ohjeita noudattaen. Y ei ole ollut asiakassuhteessa X -yhtiön kanssa.

X -yhtiön oikeuksista vastineessa todetaan seuraavaa:

X-yhtiö on englantilainen yhtiö, joka toimii Englannissa. Yhtiön kotipaikka on Englanti. X-yhtiöillä ei ole rekisteröityä oikeutta Englannissa hakemuksessa esiintuotuihin bingolippuun tai numerointijärjestelmään. X-yhtiö ei ole esittänyt selvitystä siitä, että yhtiöllä olisi rekisteröity tekijänoikeus tai että se olisi tekijänoikeudelleen saanut suojaa Englannissa tai muussa valtiossa bingolippuun tai numerointijärjestelmään.

X-yhtiö ei ole julkaissut Suomessa mitään tuotetta. Yhtiö ei ole luonut Suomessa mitään teosta. Yhtiö ei ole valmistanut Suomessa mitään tuotetta. Yhtiö ei ole luonut tai valmistanut mitään kirjallista tai taiteellista teosta Suomen rajojen sisäpuolella. X-yhtiön antamien tietojen pohjalta on todettavissa, että yhtiö on painanut jo vuonna 1977 kirjallisen tuotteen Englannissa ja ilmoittanut omaavansa tekijänoikeuden tähän painotuotteeseen.

X-yhtiö on selvittänyt, että bingolippujen numerointi on tuotettu tietokoneella, käyttäen siihen laadittua tietokoneohjelmaa. X-yhtiö on yhtenä lukuisista yhtiöistä maailmassa ryhtynyt painamaan bingotoimintaa harjoittaville yrityksille niiden tarvitsemia bingolippuja. Näitä lippuja X-yhtiö on myynyt lukuisiin maihin.

Bingo on vanha peli, jolla on tarkat pelisäännöt. Bingopelin sääntöjen mukaisesti pyritään bingopelissä tulokseen, joka muodostuu yhtenäisestä rivistä numeroita. Pelin säännöt velvoittavat bingopelissä käyttämään ruudukkoa ja ruuduissa olevia numeroita. Numeroiden on pelin sääntöjen mukaan oltava määrättyssä rivissä.

Bingopelin ruudukkoja on painettu eri alustoille vuosikymmenien kuluessa. Yleismaailmallisesti helpointa on ollut painaa se paperille. Kun numerot pelipaikalla arvotaan, jokainen läsnäolija pelissä voi itse tarkistaa ruudukon ja tuloksen.

Bingopeliruudukkoihin määritellään numerot nykyisin tietokonepohjaisesti. Useilla on maailmassa omat tietokoneohjelmat, jotka tulostavat ruutuihin numeroita pelin sääntöjen mukaisesti. Numerointi ei ole omaperäinen teos, koska siinä käytetään yleisesti käytössä olevia numeroita. Numerot määritellään mielivaltaisesti ruudukkoihin bingopelin sääntöjen rajaamana.

X-yhtiöllä ei ole mitään erityistä etuoikeutta bingopelissä käytettäviin pelin osa-alueisiin. Bingopeliä on pelattava vanhojen sääntöjen mukaisesti noudattaen vanhoja tapoja, joihin kuuluu muun muassa bingolippu ruutuineen ja numeroineen. X-yhtiö ei ole keksinyt bingopeliä, eikä yhtiö ole keksinyt tai luonut bingolippua, eikä myöskään yhtiö ole keksinyt uusia sääntöjä bingopelille.

X-yhtiön lausuntopyynnön sisällöstä Y toteaa seuraavaa:

Bingolippu ei ole itsenäinen, omaperäinen kirjallinen tai taiteellinen teos. X-yhtiöiden hakemuksessaan esiintuoma numerointijärjestelmä ei ole sisällöltään mitään aintukertaista, uniikkia, eikä se tee bingopeliä mitenkään mielenkiintoisemmaksi. Bingopelin säännöt ovat tarkat, eikä niitä voi muuttaa.

Tarkasteltaessa teos -käsitettä yleensä on huomioitava se, että Suomessa vallitsee teosta määriteltäessä se periaate, että teoksen on oltava omaperäinen eli uusi siinä merkityksessä, ettei se ole yhtenäinen minkään jo aiemmin tunnetun teoksen kanssa. Bingolipun numerointijärjestelmä ei ole omaperäinen teos, koska tällaisia lippuja on painettu vuosikymmeniä ympäri maailmaa ja myöskin Suomessa. Bingolipun voi työstää ja painaa mikä tahansa kirjapaino. Mahdollista on, että tulee kaksi täysin samanlaista sarjaa bingolippuja, koska bingon säännöt määräävät riveillä käytettävät ja valittavat numerot ja samalla säännöt määräävät rivien lukumäärän.

Bingolipun muoto on hyväksytty muoto ja yleisessä käytössä ympäri maailmaa. Bingopeli pelataan tämän muodon mukaisesti, eikä se edusta mitään omaperäistä teosta, eikä hahmo ole omaperäinen, luotu teos.

Missään ulkomailla ei bingolippu sellaisenaan nauti tekijänoikeussuojaa siten, että kukaan muu ei voisi bingopeliä varten tuottaa niin sanottuja pelivälineitä.

Numerosarjat voidaan tuottaa joko arpomalla käsin tai tietokoneohjelman perusteella. Nykyaikana numerointijärjestelmä toimii tietokoneella, koska tietokoneet pystyvät käsittelemään valtavia määriä tietoja ja tulostamaan tuloksen nopeasti. Bingopelin ruudukko ja numerointi ovat bingopelin sääntöjen mukaan bingopelin pelivälineitä ja yleisesti käytössä kaikkialla maailmassa.

Kopioinnin osalta vastineessa todetaan, että Y ei ole painanut ja kopioinut, eikä myöskään kaupallisesti levittänyt tai tehnyt X-yhtiön bingolippuja. X-yhtiö on ilmoittanut, että heillä on tuhansia painolaattoja, joissa on bingoruudukkoja ja numeroita. Näitä painolaattoja käytetään

bingolippujen painamiseen Englannissa. Y ei ole koskaan nähnyt painolaattoja, eikä ole myöskään vierailut Englannissa X-yhtiön painopaikassa. X-yhtiön painama bingolippu painettiin ensi kerran Englannissa jo vuonna 1977.

Englannin ja Iso-Britannian lainsäädännöstä vastineessa todetaan seuraavaa:

Vuonna 1960 Iso-Britanniassa säädettiin niin sanottu Betting and Gaming Act. Tämä laki on historiallisesti merkittävä kaupallisen bingon kannalta. Bingopeli tuli lainsäädännön piiriin ja lain kontrollin alaiseksi.

Bingopeli on ollut Iso-Britanniassa suosittu peli jo 1880-luvulta asti. Pelin säännöt ja numerointijärjestelmä oli tunnettu Italiassa jo 17. vuosisadalla (Gambling Cultures Studies in history and interpretation, Jan McMillen 1996 Routledge London and New York).

Bingopeliä valvoo Iso-Britanniassa Gaming Board, jonka tehtävänä erityisesti on pitää bingon kaupallisesta toiminnasta pois kovan uhkapelin luonne, koska bingoa pelaavat päivittäin miljoonat kotirouvat.

X-yhtiön bingolippu on yksi peliväline samanlaisten pelivälineiden joukossa maailmassa. Tuskin Iso-Britannian bingopeliä valvova Gaming Board suostuisi siihen, että X-yhtiöllä olisi yksin oikeus painaa maailman bingoliput tai määrätä numerot niihin. Tämä yksinoikeus olisi liian tuottoisa yhdelle yhtiölle ja loisi yhtiölle monopolistisen aseman markkinoilla. X-yhtiö olisi markkinoilla yhtiö, joka määräisi voitot ja pelikuponkien hinnat.

Vielä Y toteaa käsityksensä tekijänoikeudesta, että bingolippu tai numerointijärjestelmä ei ole sellainen omaperäinen kirjallinen tai taiteellinen teos, joka nauttii tekijänoikeuden suojaa. Bingopelissä, joka on vanha peli, tarvitaan bingolippu. Lippuun painetuissa ruudukoissa on numeroita, jotta peliä voidaan pelata. X-yhtiö on sijoittanut numerot tietokonepohjaisesti ja satunnaisesti ruudukoihin. Tällä tavalla tekevät kaikki maailman bingolippujen ruudukkojen ja numerosarjojen tekijät ja painajat. Mitään yksinoikeutta tai omaperäistä keksintöä ei tähän asiaan liity.

Y:n käsityksen mukaan lausuntona ei voida antaa muuta kuin kielteinen vastaus hakemukseen siten, että bingolippu ei omaa tekijänoikeuslain mukaista tekijänoikeussuojaa. Ruudukot, joissa on numeroita, ei ole mikään taulukko, johon voitaisiin soveltaa tekijänoikeuslainsäädäntöä. Numerointiyhdistelmä ei ole mikään omaperäinen ainutlaatuinen kirjallinen tai taiteellinen teos.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Teos

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Lainkohta sisältää esimerkkiluettelon suojattavista teoslajeista. Muun muassa selittävä kirjallinen esitys voi olla teos. Teos voi ilmetä myös muulla tavalla. Laissa ei ole annettu teoksen määritelmää.

Lainvalmisteluaineiston ja oikeuskäytännön perusteella voidaan todeta, että suoja saavan teoksen on oltava itsenäinen ja omaperäinen luomistyön tulos. Kirjallinen tai taiteellinen teos on tekijänoikeudellisesti suojattu, jos sitä voidaan pitää tekijänsä luovan ilmaisun omaperäisenä tuloksena. Tällöin se saavuttaa niin sanotun tekijänoikeudellisen teostason eli ylittää tekijänoikeudellisen teoskynnyksen. (esimerkiksi komiteanmietintö 1990:31, s. 25) Usein teoskynnyksen katsotaan ylittyvän, kun teos on niin itsenäinen ja omaperäinen, että kenenkään muun kuin tekijän ei voitaisi olettaa päätyvän muodoltaan samanlaiseen lopputulokseen itsenäisesti vastaavaan työhön ryhtyessään. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä eli siitä, onko tuote teos, tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.

Teosta ei määritellä myöskään kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta tehdyssä Bernin yleissopimuksessa (SopS 79/1986). Selvänä on kuitenkin pidetty sitä, että teos on henkisen luomistyön tuote. Teos osoittaa luovuutta, heijastaa tekijänsä persoonallisuutta ja on tässä mielessä originaali. (Guide to the Berne Convention, Geneva 1978, s. 17)

Tekijänoikeussuojan kannalta teoksen kirjallisella tai taiteellisella tasolla ei ole merkitystä. Myöskään lopputuloksen vaatimalla työmäärällä tai sen edellyttämillä tiedoilla ei ole vaikutusta tekijänoikeussuojan syntymiseen. Niin ikään tuotteen tarkoitus ei ratkaise sitä, onko se teos vai ei.

Tekijänoikeudella ei anneta yksinoikeutta ideoihin ja yleisiin periaatteisiin, vaan niiden omaperäiseen ja luovaan ilmaisumuotoon. Samoin tekijänoikeussuojan ulkopuolelle jäävät esimerkiksi teoksen aihe ja aiheen käsittelyä ohjaava metodi sekä teoksen sisältämät tiedot sellaisenaan. Siten uudenaikaisessa ilmaisumuodossa ideat, aiheet ja tiedot ovat vapaasti käytettävissä.

Korkeimman oikeuden teosharkintaa koskevasta ratkaisukäytännöstä voidaan esimerkkeinä mainita virallisen autonkuljettajatutkimuksen suorittamista varten käytettävää kyselylomaketta, koristevalaisinta ja rakennuspiirustuksia koskevat ratkaisut (1971 II 7, 1976 II 48 ja 1988:4). Lomakkeita ei pidetty siten itsenäisinä ja omaperäisinä, että lomakkeiden laatijoilla olisi ollut niihin tekijänoikeus. Huomioon otettiin se, että lomakkeet oli muodoltaan laadittu ulkomaisten esikuvien mukaisiksi ja sisällöltään kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön valvonnan alaisena ja ministeriön antamien ohjeiden mukaan. Koristevalaisimia puolestaan, kun ne eivät olleet riittävän itsenäisiä ja omaperäisiä, ei voitu pitää taiteellisina teoksina vain sen vuoksi, että ne oli valmistettu miilumenetelmää käyttäen. Kun rakennuspiirustukset olivat tavanomaisia rakennuspiirustuksia vailla omaperäisyyttä, syyte piirustusten kappaleiden luvattomasta valmistamisesta ja yleisön saataviin saattamisesta hylättiin.

Tekijänoikeusneuvoston aikaisemmista lausunnoista voidaan todeta seuraavaa: tiedonhallintajärjestelmä, jolla pyrittiin jonkin asian käytännön toteuttamiseen, ei neuvoston mukaan sellaisenaan ollut teos. Sen sijaan oli mahdollista, että tuollaisen järjestelmän kuvaus tai järjestelmään sisältyvä yksittäinen atk-ohjelma olisi teos (lausunto 1986:3); tekijänoikeus ei suojaa tutkimuksen metodia, metodin perustana olevia ideoita tai tutkimuksessa esitettyjä tietoja tai tuloksia, vaan ainoastaan ilmenemismuotoa, jonka teos saa tekijänsä luovan työn tuloksena (1992:6); periaatetta tai teoksen taustalla olevia tietoja sellaisinaan ei suojata (1993:9); tekijänoikeusneuvoston mukaan lautapelin pelisäännöt saivat tekijänoikeussuojaa selittäväenä kirjallisena teoksena. Pelisäännöissä oli lueteltu pelivälineet, selostettu pelin kulku ja kunkin peliruudun toimintaperiaatteet (1994:7); ympyräkuviona esitetty laskentakaava ei saanut tekijänoikeussuojaa, koska ympyräkuviota ei ollut muotoonsa puolesta itsenäinen ja omaperäinen (1995:13). Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1996:5 oli kyseessä jalkapallo-otteluiden ottelujärjestys, joka oli pelattaviksi suunnitelluista jalkapallo-otteluista koostuva lista. Neuvoston mukaan ottelujärjestyksen muodossa tai esittämistavassa ei ilmennyt teostasoon vaadittavaa luovuutta ja omaperäisyyttä. Joukkueiden pelijärjestys oli esitetty yleisesti joukkuepeleissä käytetyllä vakiintuneella tavalla. Ottelujärjestykselle oli löydettävissä runsaasti esikuvia. Joukkueiden järjesteleminen ottelupareiksi tietyille päiville ei ollut sellaista itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä osoittavaa aineiston valintaa, kokoamista, järjestämistä tai muokkaamista, että lopputuloksena olisi teostasoon yltävä kirjallinen teos ja että joku toinen ottelujärjestyksen tekemisestä annettujen ohjeiden ja siinä noudatettavien periaatteiden mukaisesti toimiessaan ei voisi päätyä samanlaiseen lopputulokseen.

Tekijänoikeus tuottaa taloudellisia ja moraalisia oikeuksia. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä ja moraalisisista oikeuksista lain 3 §:ssä. Tekijänoikeuslain 8 §:n 2 momentin mukaan teos katsotaan julkaistuksi, kun sen kappaleita tekijän suostumuksella on saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen. Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Tämä voi kuitenkin luovuttaa oikeutensa kokonaan tai osittain, tietyin moraalisia oikeuksia koskevin rajoituksin. Tekijänoikeuden siirtymisestä säädetään tekijänoikeuslain 3 luvussa. Tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Suomen tekijänoikeuslain sovellettavuudesta säädetään tekijänoikeuslain 8 luvussa. Teokseen voi soveltaa Suomen tekijänoikeuslaki esimerkiksi lain 65 §:n nojalla. Siinä säädetään, että tasavallan presidentti voi vastavuoroisuuden ehdolla antaa määräyksiä tekijänoikeuslain soveltamisesta muun muassa toiseen maahan nähden. Suomessa on saatettu voimaan muun muassa Pariisissa vuonna 1971 tarkistettu Bernin yleissopimus. Myös Yhdistynyt kuningaskunta kuuluu Bernin konventioon.

Bernin yleissopimuksen yksi keskeinen periaate on kansallinen kohtelu. Sopimuksen 5 artiklan 1 kohdan mukaan tekijöillä on muissa liittomaissa kuin teoksen alkuperämaassa ne oikeudet, jotka niiden maiden laeissa myönnetään niiden omille kansalaisille, samoin kuin Bernin yleissopimuksen myöntämät oikeudet. Artiklan 2 kohdan mukaan suojan laajuus ja tekijän oikeuksien suojaamiseksi käytettävissä olevat oikeuskeinot määräytyvät sen maan lakien mukaan, jossa suojaa vaaditaan.

Työ, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja

Tekijänoikeuslain 5 luku sisältää säännöksiä eräistä tekijänoikeutta lähellä olevista oikeuksista. Tekijänoikeuslain 49 §:ssä säädetään niin sanotusta luettelosuojasta. Sen mukaan luetteloa, taulukkoa, ohjelmaa ja muuta sellaista työtä, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, ei valmistajan suostumuksetta saa jäljentää, ennen kuin kymmenen vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ julkaistiin. Suoja-aika päättyy kuitenkin viimeistään silloin, kun 15 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ valmistui. Jos työ tai sen osa on tekijänoikeuden kohteena, tekijänoikeuteen voidaan vedota.

Lainvalmisteluaineiston perusteella luettelosuojasäännöksellä on haluttu suojata erinäisiä tuotteita, joiden aikaansaaminen vaatii tiettyä vaivaa, ammattitaitoa ja pääomaa ja jotka olematta teoksia tekijänoikeudellisessa mielessä kuitenkin ovat niitä lähellä. Luetteloiden ja niihin verrattavissa olevien tuotteiden, kuten taulukoiden osalta voidaan suojaa jäljentämistä vastaan pitää perusteltuna edellyttäen, että työhön on erikoisella tavalla yhdistelty suuri määrä tietoja.

Kaavakkeiden ja lomakeaineiston osalta on todettu seuraavaa: "Kaavakkeen suhteen on huomattava, että on yhä yleisemmin ryhdytty pyrkimään varsinkin lomakeaineiston standardisoimiseen. Jos yksityiset yritykset voisivat saada yksinoikeuden tiettyihin lomakkeisiin, ehkäisisi se huomattavasti mainittua tarkoituksenmukaista kehitystä. Mitä tulee muihin kaavakelajeihin, kuten esim. sopimus-, testamentti-, liikekirje- ja muihin senlaatuisiin kaavoihin, niin ne ovat periaatteellisesti samanlaisen luomistyön tuotteita kuin kirjalliset teokset, minkä vuoksi niitä on arvesteltava tekijänoikeudellisten sääntöjen mukaan. Näistä syistä kaavake on jätetty pois pykälästä." (Komiteanmietintö 1957:5, s. 33)

Esimerkkeinä luettelosuojaa saavista töistä voidaan mainita myyntiluettelot, näyttelyluettelot, osoitekalenterit, aikataulut ja erityiset laskentataulukot edellyttäen, että niissä on yhdisteltynä suuri määrä tietoja. Suojaa eivät saa yksinkertaisemmat työt, kuten paikallisaikataulut, taskukalenterissa olevat yhteenvedot erilaisista tilastoista ja muut vastaavat työt.

Ohjelman osalta lainvalmisteluaineistossa on todettu, että koska esimerkiksi teatteri- ja radioyritykset usein panevat verraten paljon työtä ohjelmalehtiinsä ja laskevat niiden myynnistä muodostuvan säännöllisen tulolähteen, lienee ainakin tällaisia tuotteita suojattava jäljentämiseltä. Muunlaiset ohjelmat, kuten esimerkiksi urheilukilpailuohjelmat ja muut vastaavat, joissa usein on muun muassa kilpailijoita ja ennätyksiä koskevia tietoja, ovat verrattavissa luetteloihin. Ohjelman säilyttämistä lainkohdassa on edellä mainituista syistä pidetty aiheellisena. (Komiteanmietintö 1957:5, s. 33)

Luettelosuojaa tulee luettelon valmistajan hyväksi. Tekijänoikeuskomitean IV osamietinnössä (komiteanmietintö 1987:8, s. 136-137) on todettu, että luettelon valmistaja on yleensä se juridinen tai fyysinen henkilö, joka on taloudellisesti vastuussa luettelon kokoamisesta. Käytännössä suuri osa luetteloista kootaan yritysten ja muiden yhteisöjen toimesta. Näitä yhteisöjä on siten pidettävä kokoamiensa luetteloiden valmistajina. Tältä osin luettelosuojaa poikkeaa selvästi tekijänoikeussuojasta, joka voi syntyä alun perin vain fyysiselle henkilölle.

Luettelosuoja on tekijänoikeussuojaa suppeampaa. Se antaa suojaa ainoastaan jäljentämistä vastaan. Luettelon jäljentäminen sellaisenaan tai suurelta osin ilman oikeudenhaltijan lupaa on kiellettyä. Luetteloon sisältyviä yksittäisiä tietoja voidaan käyttää vapaasti.

Tekijänoikeuslain 64 §:n 7 momentin mukaan 49 §:ssä olevia säännöksiä sovelletaan työhön, joka ensiksi on julkaistu Suomessa. Nykyisen muotonsa 64 § sai 1995 annetulla lainmuutoksella (446/1995), joka tuli voimaan 1.5.1995. Aikaisemman lain (648/1974) mukaan 49 §:ää sovellettiin, jos se, jonka oikeus oli kysymyksessä, oli Suomen kansalainen tai suomalainen yhteisö, jos hänellä oli Suomessa vakituinen asuinpaikka taikka jos työ ensiksi oli julkaistu Suomessa.

Nykyinen 49 §:n mukainen suoja-aika on säädetty 1991 annetulla lainmuutoksella (34/1991), joka tuli voimaan 16.1.1991. Jos tuon lain voimaan tullessa suojaa nauttivan tekijänoikeuslain 49 §:ssä tarkoitetun työn valmistamisvuoden päättymisestä oli kulunut 15 vuotta, suoja lakkasi lain tullessa voimaan. Aikaisemmin suoja oli voimassa kymmenen vuotta työn julkaisemisvuodesta.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt luettelosuojaa muun muassa lausunnoissaan 1987:16, 1989:3, 1990:13, 1992:6, 1993:4, 1993:9, 1994:19, 1994:20, 1995:5, 1995:11, 1996:5, 1996:15 ja 1996:19. Lausuntojen perusteella esimerkiksi nimipäiväluettelo ja koirien nimipäiväluettelo saivat luettelosuojaa (lausunnot 1995:11 ja 1996:19). Lausunnossa 1992:6 puolestaan tekijänoikeusneuvosto totesi muun muassa, että kysymyslomake tai -kaavake ei sinänsä saa lain 49 §:n mukaista luettelosuojaa. Suojan edellytyksenä on, että lomakkeessa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja. Lomakkeiston kysymysten merkityssisältö ja kysymysten muotoilussa käytetty terminologia saattaa tosin ilmentää sitä, että lomakkeiston laatiminen ei olisi ollut mahdollista ilman huomattavaa asiantuntemusta ja tietomäärää. Se lausuntopyynnössä esitetty seikka, että kysymyslomakkeen kehittäminen oli edellyttänyt tieteellistä ammattitaitoa vaativaa tutkimustyötä, ei kuitenkaan voinut olla tekijänoikeuslain 49 §:ssä tarkoitetun luettelosuojan saamisen perusteena. Lomakkeisto, jota lausunto koski, ei tekijänoikeusneuvoston mukaan ollut sellainen työ, jossa olisi tekijänoikeuslain 49 §:ssä tarkoitettulla tavalla yhdisteltynä suuri määrä tietoja. Lausunnossa 1996:5 tekijänoikeusneuvosto katsoi, että lausuntopyynnön kohteena oleva jalkapallo-otteluiden ottelujärjestys kaudelle 1994/95 oli tekijänoikeuslain 49 §:ssä tarkoitettu luettelo. Luettelo oli kuitenkin ensiksi julkaistu Englannissa ja Englannissa julkaistun luettelon kappale oli levitetty yleisön keskuuteen Suomessa. Sen vuoksi luettelo ei tekijänoikeusneuvoston mukaan saanut tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista luettelosuojaa.

Lausuntopyynnön kohteena olevat bingoliput

Lausuntopyynnössä tarkoitetut bingoliput koostuvat kolmesta bingoruudukosta, joista kussakin on viisi kertaa viisi numeroruutua. Ruudukkojen numerosarakkeet on järjestetty siten, että ensimmäisen pystysarakkeen numerot ovat väliltä 1-15, toisen 16-30, kolmannen 31-45, neljännen 46-60 ja viidennen 61-75. Kolmannen pystysarakkeen keskimääräinen ruutu on jätetty tyhjäksi. Jokainen ruudukko systeemissä on keskenään erilainen ja kolmen ruudukon käsittävässä bingolipussa ei sama numero esiinny kahta kertaa. Hakijan esittämästä selvityksestä ilmenee, että kyseinen muotoilu on bingolipuissa yleinen.

Hakijan mukaan hakijan bingolippuihin painetut omaperäiset numerokokonaisuudet aikaansaavat sen, että kyseiset bingoliput ovat teoksia. Bingolipuissa esiintyvät numeroyhdistelmät ovat seurausta hakijan kehittämistä ja soveltamista (lisä)ehdoista numeroyhdistelmien valikoitumisessa. Esitetystä selvityksestä ilmenee, että kyseisten matemaattisten ehtojen soveltamisen vuoksi numeroyhdistelmien aikaansaaminen oli vaikea ja erittäin tekninen prosessi. Selvityksestä ilmenee myös, että yhdistelmien aikaansaaminen vei aikaa, ja että hakijan systeemissä bingoruudukoita on useita tuhansia.

Tekijänoikeus ei suojaa ideaa eikä menetelmää sellaisenaan. Siten esimerkiksi idea kehittää bingopeliin järjestelmä, jonka mukaan bingopeliin keskeisesti kuuluvat numeroyhdistelmät valikoituvat ja jolla saadaan bingon muodostavia keskenään samanlaisia numeroyhdistelmiä mahdollisimman vähän, on tekijänoikeudellisesti vapaa. Ilmaisumuoto, johon idea tai menetelmä on saatettu, sen sijaan voi saada tekijänoikeussuojaa, jos sitä voidaan pitää omaperäisenä tekijänsä luovan ilmaisun tuloksena.

Tekijänoikeusneuvoston saaman selvityksen mukaan bingolipuissa mahdollista ilmaisumuotoa rajoittavat bingopeliin ja bingon pelivälineisiin yleisesti liittyvät seikat. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että hakijan bingolippujen sisältämät bingoruudukot numeroyhdistelmien ovat bingopelin pelivälineissä vakiintuneen yleisen muotoilun ja bingon sääntöjen ohjaamia ja rajoittamia siinä määrin, ettei hakijan painamia bingolippuja voida pitää itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä osoittavina tekijänsä luomina kirjallisina tai taiteellisina teoksina.

Bingopelissä vakiintuneet seikat, kuten pelin säännöt ja pelivälineet, vaikuttavat olennaisesti sekä siihen, mitä tietoa bingolipuissa ja niissä olevissa ruudukoissa voi olla että siihen, miten nuo tiedot on yhdistelty. Siten lähtökohtaiset tiedot ja niiden yhdistelytapa ruudukoita varten ovat bingopelissä valmiiksi olemassa. Tarvittavia lähtötietoja ei myöskään ole suurta määrää. Hakijan bingolippujen aikaansaamisessa keskeistä on ollut hakijan käyttämä numerointijärjestelmä ja tietokoneen suorittama työ. Ottaen huomioon edellä mainitut seikat tekijänoikeusneuvosto katsoo, että hakijan bingolippuja ei yksittäisinä eikä yhdessäkään voida pitää tekijänoikeuslain 49 §:ssä tarkoitettuna työnä, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja.

Vastaukset hakijan esittämiin kysymyksiin

Hakijan lausuntopyynnössään tarkoittamia bingolippuja ei voida pitää tekijänoikeuslain 1 §:n nojalla tekijänoikeussuojaa saavina kirjallisina tai taiteellisina teoksina. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei hakijan tarkoittamia bingolippuja voida yksittäisinä eikä yhdessä pitää myöskään tekijänoikeuslain 49 §:n nojalla niin sanottua luettelosuojaa saavana työnä. Jos bingoliput on ensiksi julkaistu muualla kuin Suomessa, niihin ei nykyisen tekijänoikeuslain 64 §:n 7 momentin nojalla lainkaan sovelleta Suomen tekijänoikeuslain 49 §:ää.